

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XXXVIII

ARHEOLOGIE – RESTAURARE – CONSERVARE

ZALĂU
2016

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Horea POP – redactor șef
Dr. Ioan BEJINARIU – redactor responsabil
Dr. Dan BĂCUEȚ CRIȘAN – secretar de redacție
Dr. Marin POP – redactor responsabil
Dr. Sanda BĂCUEȚ CRIȘAN – membru
Dr. Camelia BURGHELE – membru
Dr. Emanoil PRIPON – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România
Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania
Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)
Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDETEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
--	--

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN

ISSN 1016-2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

NEOLITIC

- SIMBOLURI LEGATE DE VÂNĂTOARE DE LA FALEZELE SOMEȘULUI 9
GHEORGHE LAZAROVICI, RADU POP
SYMBOLS RELATED TO HUNTING ON THE BANKS OF THE RIVER SOMEȘ
- CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND UN PANDANTIV DE LUT DE LA TĂȘNAD-SERE..... 65
CRISTIAN VIRAG
SOME CONSIDERATION ABOUT A CLAY PENDANT FROM TĂȘNAD-SERE
- DIN NOU DESPRE PIESELE CU CARACTER SPECIAL DE LA PORȚ „CORĂU”-ALTĂRAȘ /
MESE DE CULT73
SANDA BĂCUEȚ CRIȘAN
SOME REMARKS ABOUT NEOLITHIC ALTARS/CULT TABLES FROM PORT "CORAU"
- ORGANIZAREA PRELUCRĂRII PIETREI ȘLEFUITE LA PORȚ-"CORĂU": ATELIERE? 83
MIHAI DUNCA
ORGANIZING POLISHED STONE PROCESSING AT PORȚ-"CORĂU": WORKSHOPS
- DOUĂ SECERI ENEOLITICE DIN PIATRĂ CIOPLITĂ DESCOPERITE LA ȘOIMUȘ-LÂNGĂ
SAT, JUD. HUNEDOARA 93
MIHAELA-MARIA BARBU
TWO ENEOLITHIC SICKLES OF CARVED STONE DISCOVERED
AT ȘOIMUȘ-LÂNGĂ SAT, HUNEDOARA COUNTY
- THE ANTHROPOMORPHOUS STATUETTES FROM THE SITE STÂNCA DOAMNEI,
ȘTEFĂNEȘTI, BOTOȘANI COUNTY.....103
ADELA KOVÁCS

EPOCA METALELOR

- CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA METALURGIEI PREISTORICE A BRONZULUI DIN
NORD-VESTUL ROMÂNIEI. TIPARUL DE LA ȘIMLEU SILVANIEI (JUDEȚUL SĂLAJ),
PUNCTUL „OBSERVATOR” 121
BEJINARIU IOAN
CONTRIBUTIONS TO THE KNOWLEDGE OF PREHISTORIC BRONZE
METALLURGY IN NORTH-WEST ROMANIA. THE MOULD FROM
ȘIMLEU SILVANIEI (SĂLAJ COUNTY), "OBSERVATOR" SITE
- AKINAKAI. PUMNALE, SPADE ȘI SĂBII ÎN SPAȚIUL EST-CARPATIC AL ROMÂNIEI
(SEC. VII-V Î.HR.) 139
ALEXANDRU BERZOVAN
AKINAKAI. DAGGERS, SWORDS AND SCIMITARS IN THE EAST-
CARPATHIAN AREA OF ROMANIA (7TH-5TH CENTURIES B.C)

UN TOPORAȘ CU ARIPIOARE DIN FORTIFICAȚIA GETICĂ HORODCA MICĂ	163
OCTAVIAN MUNTEANU	
AN IRON AX WITH WINGS DISCOVERED AT THE GETAE FORTIFICATION FROM HORODCA MICĂ	
ARMELE ÎNCOVOIATE ALE DACILOR LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL II-LEA P. CHR. O PERSPECTIVĂ EXPERIMENTALĂ	181
MARIUS BARBU, CĂTĂLIN BORANGIC	
BENT DACIAN WEAPONS AT THE BEGINNING OF THE 2 ND CENTURY A.D. AN EXPERIMENTAL PERSPECTIVE	
SLASHING KNIVES (<i>HIEBMESSER</i>) – CURVED DAGGER (<i>SICA, -AE</i>). THEIR FUNCTION AND SYMBOLIC ROLE IN THE LA TÈNE PANOPLY OF WEAPONS.....	199
AUREL RUSTOIU	
ARME PROVENIND DE LA URSICI, COM. BOȘOROD, JUD. HUNEDOARA	223
IOSIF VASILE FERENCZ, CRISTINA BODÓ, ANGELICA BĂLOS	
WEAPONS FROM URSICI, COMMUNE BOȘOROD, HUNEDOARA COUNTY	
AȘEZAREA DACICĂ DE LA HUNEDOARA ÎN CONTEXTUL EXTRAGERII METALURGIEI- PRELUCRĂRII FIERULUI DIN MUNȚII POIANA RUSCĂ – ABORDĂRI METODOLOGICE – (I).....	243
ROMAN CRISTIAN-CONSTANTIN, IOAN ROMULUS VASILE, ROXANA TURLE	
THE DACIAN SETTLEMENT FROM HUNEDOARA IN THE CONTEXT OF EXTRACTION OF IRON METALLURGY IN THE POIANA RUSCĂ MOUNTAINS-METHODOLOGICAL APPROACHES	
SOLZI DE ARMURĂ DIN BRONZ DESCOPERIȚI LA ȘIMLEU SILVANIEI	257
HOREA POP, CĂTĂLIN BORANGIC	
BRONZE SCALE ARMOUR PIECES DISCOVERED IN ȘIMLEU SILVANIEI	
WEAPONS AS IDENTITY SYMBOLS DURING THE EARLY ROMAN PROVINCIAL PERIOD. A THEORETICAL APPROACH	267
MARIANA EGRI	
 EPOCA ROMANĂ	
DESPRE <i>EXPEDITIO BURICA</i> ȘI PREZENȚA DETAȘAMENTELOR LEGIUNII III ITALICA ÎN DACIA	281
SORIN NEMETI	
ABOUT THE <i>EXPEDITIO BURICA</i> AND THE PRESENCE OF DETACHMENTS OF THE III ITALICA LEGION IN DACIA	
MAPPING THE ROMAN ROAD CĂȘEIU-ILIȘUA-ORHEIU BISTRIȚEI	289
FLORIN-GHEORGHE FODOREAN	
CONSTRUCTION HISTORY AND LIFEWAYS IN THE CIVILIAN SETTLEMENT OF POROLISSUM AS OBSERVED IN AREA 22 OF THE POROLISSUM FORUM PROJECT.....	305
ERIC C. DE SENA, ROBERT WANNER	
NEW DATA ON THE ROMAN ART AND SCULPTURE FROM POROLISSUM (II).....	329
RADU ZĂGREANU, DAN-AUGUSTIN DEAC, EMANOIL PRIPON	

REUTILIZAREA FOSTELOR CASTRE ALE PROVINCIEI DACIA ÎN EPOCILE POSTROMANE - PROBLEME ALE CERCETĂRII. I	343
DAN MATEI THE REUSE OF THE FORMER CAMPS FROM THE PROVINCE OF DACIA IN THE POST-ROMAN TIMES - ISSUES OF THE RESEARCH. I	

MIGRAȚII, EV MEDIU

CONSIDERAȚII PRIVIND TOPOARELE DIN SECOLELE VII-VIII DESCOPERITE PE TERITORIUL TRANSILVANIEI	359
CĂLIN COSMA BETRACHTUNGEN ZU DEN ÄXTEN DES VII. - VIII. JH VOM GEBIET SIEBENBÜRGENS	
VESTIGII DIN EPOCA AVARĂ DESCOPERITE LA NUȘFALĂU „CORLATE” (JUD. SĂLAJ)	391
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN AVAR AGE VESTIGES DISCOVERED AT NUȘFALĂU “CORLATE” (SĂLAJ COUNTY)	
MONUMENTE UITATE (I) BISERICILE MEDIEVALE DISPĂRUTE DIN JUDEȚUL SĂLAJ	409
DAN CULIC FORGOTTEN MONUMENTS (I). LOST MEDIEVAL CHURCHES IN SĂLAJ COUNTY	
MATERIAL ARHEOLOGIC MEDIEVAL DESCOPERIT ÎN URMA ACTIVITĂȚII DE DETECȚIE DE METALE PE TERITORIUL COMUNEI NOJORID, JUDEȚUL BIHOR	419
IOAN CRIȘAN MEDIEVAL ARCHAEOLOGICAL MATERIAL DISCOVERED FOLLOW-UP OF THE METALS DETECTION ACTIVITY ON THE TERRITORY OF THE NOJORID COMMUNE, BIHOR COUNTY	
ELITE LOCALE ȘI CENTRE DE PUTERE ÎN BANAT (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL IX-LEA - ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XI-LEA)	433
SILVIU OȚA LOCAL ELITES AND CENTRES OF POWER IN BANAT (LATE IX TH - EARLY XI TH CENTURIES)	

RESTAURARE - CONSERVARE

RESTAURAREA A DOUĂ PIESE DE CERAMICĂ DESCOPERITE LA ȘIMLEU SILVANIEI, JUDEȚUL SĂLAJ - STUDIU DE CAZ -	461
ANAMARIA ELEKES RESTORATION OF TWO CERAMIC POTS FOUND AT ȘIMLEU SILVANIEI, SĂLAJ COUNTY	
BRONZUL. DE LA UN ALIAJ LA O EPOCĂ	471
TEODORA JUGRĂSTAN BRONZE FROM AN ALLOY TO AN AGE	
SPADĂ CELTICĂ DIN FIER	479
ELISABETA MARIANCIUC CELTIC IRON SWORD	
PROCESUL DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE A DOUĂ VASE DACO-GETICE	487
PĂCURAR IOANA MIHAELA THE RESTORATION AND PRESERVATION OF TWO GETO-DACIAN POTS	

RESTAURAREA UNOR FRUCTIERE DACICE DESCOPERITE LA ȘIMLEU SILVANIEI-
CETATE, JUDEȚUL SĂLAJ 493

EMANOIL PRIPON

CONSERVATION AND RESTORATION PHASES OF TWO DACIAN FRUIT
BOWLS DISCOVERED AT ȘIMLEU SILVANIEI – CETATE, SĂLAJ COUNTY

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND UN PANDANTIV DE LUT DE LA TĂȘNAD-SERE

CRISTIAN VIRAG*

SOME CONSIDERATION ABOUT A CLAY PENDANT FROM TĂȘNAD-SERE

ABSTRACT: *The archaeological site of Tășnad Sere is situated on the first and the second terrace of the old Cehal river. During the last two decades, important discoveries were made in the sites of Tasnad-Sere. The researches from the period between 1989–2006 were concentrated on the first terrace of the Cehal river, leading to the discovery of numerous features, mainly from prehistory (Neolithic: Starčevo-Criș culture – phases IIIB-IVA, Pișcolt group, phase IA, Coțofeni culture, Roman Age: 2–4th centuries AD). Starting from 2006, the excavations extend to the second terrace of the valley where discovered features from the Neolithic (Pișcolt group, phase II), Bronze Age (Cehaluț-Hajdúbagos culture), La Tène C (Celts), Roman Age (c. 2–4 AD), and a feature from the 6–7th centuries AD.*

The features discovered which are dated to the Neolithic, Starčevo-Criș culture, phases IIIB-IVA, contain a rich pottery inventory, lithics, pintaderas, clay weights, anthropomorphic figurines.

The pendant found in features C1 is made from clay, with a quadrangular shape, patterned with four incised concentric squares.

KEYWORDS: *Tășnad, Cehal river, Starčevo-Criș culture, pendant, concentric squares.*

REZUMAT: *Situl arheologic de la Tășnad „Sere” este situat pe prima și a doua terasă a pârâului Cehal. Cercetările arheologice realizate în perioada 1989–2006 și efectuate pe prima terasă au dus la identificarea a numeroase complexe aparținând neoliticului (cultura Starčevo-Criș IIIB-IVA, grupul Pișcolt IA), culturii Coțofeni și perioadei romane secolele II-IV. Începând cu 2006 cercetările au fost extinse pe a doua terasă. Studiul de față se axează pe prezentarea unei piese cu caracter special, un pandantiv atribuit culturii Starčevo-Criș.*

CUVINTE-CHEIE: *Tășnad, Valea Cehalului, cultura Starčevo-Criș, pandantiv, pătrate înscrise.*

Localitatea Tășnad (județul Satu Mare) se află la limita vestică a Dealurilor Tășnadului, care ating în zonă o altitudine de aproape 230 m. Locul denumit „Sere” (în imediata apropiere se aflau construcțiile unor sere) este situat la marginea sud-vestică a orașului, pe versantul apusean al Văii Cehalului, străbătută de pârâul cu același nume (se varsă în râul Ier/Ér). Spre vest și sud-vest, în acest segment valea este delimitată de panta relativ domoală a unor dealuri ceva mai scunde. În amonte valea se îngustează, iar înălțimea dealurilor care o delimitează crește până la o altitudine în jurul a 330 m. Astăzi cu un curs regularizat, albia pârâului Cehal se afla în vechime la câteva sute de metri mai spre est, la baza dealurilor.

Valea Cehalului (sau a Santăului, în aval, în hotarul localității cu același nume) este larg deschisă spre Câmpia Ierului și a Someșului, respectiv cursurile inferioare ale râurilor Ier, Crasna și Someș. Până la amenajările din secolele XVIII-XIX, nu departe, la nici 30 km în direcție nord-vestică, începea Mlaștina Ecedea. Chiar și astăzi valea Cehalului și-a păstrat în parte aspectul mlăștinos, mai accentuat la deschiderea sa înspre Câmpia Ierului. Desigur, imaginea microzonei s-a schimbat în decursul vremii, spre exemplu

* Muzeul Județean Satu Mare, ccvirag@gmail.com

hărțile mai vechi indică o suprafață împădurită mai mare. Spre finalul sec. XVIII chiar porțiunea așezării care ne interesează era acoperită cu pădure. Locuirile din diferite perioade au evoluat pe prima și a doua terasă a văii (altitudine în jurul a 140 m), pe un teren cu aspectul unei pante cu ușoară înclinație estică.

Situl, cu locuiri semnalate din epocile neolitică, a bronzului și perioada romană imperială, a fost identificat în 1987, urmând apoi sondaje și săpături sistematice repetate, în general de amploare restrânsă. Începând cu anul 2001, ca urmare a extinderii și modernizării ștrandului cu apă termală, în ansamblu a stațiunii balneare de aici, au fost susținute an de an cercetări arheologice preventive.

Situl arheologic Tășnad *Sere* este amplasat pe terasa vechiului pârâu Cehal (actualmente acesta are cursul schimbat, fiind excavat în anii '70 un canal prin mijlocul sitului). Vechiul curs al Cehalului (secat) se afla la câteva sute de metri sud-est de canal.

Încă de la sfârșitul sec. XIX-începutul secolului XX, zona de nord-vest a României a suscitât un interes pentru o serie de istorici care, intrând în contact cu numeroase descoperiri întâmplătoare, au publicat câteva articole informative referitoare la aceste aspecte. În acest sens putem aminti articolele lui E. Orosz¹ și ale lui M. Roska² referitoare la descoperirile neolitice din zona Tășnadului.

Marton Roska publică unele studii privind județele Satu Mare și Bihor precum și un repertoriu arheologic al Transilvaniei, menționând numeroase descoperiri noi, în special din Valea Ierului și din Câmpia Nirului³.

După înființarea Muzeului Orășenesc Tășnad, mai multe descoperiri incidentale, provenind din zona avută în vedere, au intrat în colecția muzeului. De asemenea, lucrările edilitate realizate în zona ștrandului termal și a complexului turistic au dus la descoperirea de materiale neolitice, epoca bronzului, sporadic sec II-IV.

În 1986, N. Iercoșan realizează o perieghză în zonă, identificând mai multe complexe în malul canalului Cehal. Primele cercetări au loc în 1989⁴ de către N. Iercoșan (S I/1989) și sondarea parțială a două complexe (G1-G2) tăiate de canalul Cehalului. Acesta continuă cercetările în 1995⁵: 4 secțiuni (S II-V); 1996⁶: S VI-VIII și o groapă în malul Cehalului (G 3); 1998⁷: S IX-XI; 1999⁸: S XII-XIV.

După dispariția prematură a lui N. Iercoșan, cercetările au fost preluate de către J. Némethi, C. Astaloș și C. Virag⁹. Astfel, în 2001 J. Némethi, C. Astaloș realizează o săpătură de salvare: pe traseul canalului de evacuare a apei reziduale din ștrand: S I, continuarea săpăturilor în G1 și G2/1989, grav afectate de viituri: în G 2: mormânt Starčevo-Criș cu scheletul în poziție chircită, foarte bine păstrat. Săpăturile în acest punct au fost oprite brusc, fără a fi săpate în întregime complexe, de o inundație puternică a Cehalului¹⁰.

În 2002 continuă săpăturile de salvare realizate de către J. Némethi, C. Astaloș, C. Virag: au fost realizate patru suprafețe (Su I-IV) și trei casete, reprezentând 250 m², fiind descoperite două complexe, de epocă neolitică și eneolitică¹¹.

Începând cu anul 2004, cercetările sunt continuate de către subsemnatul. Acestea, s-au desfășurat cu intermitențe 2004¹², 2005¹³, 2006¹⁴, 2009¹⁵, 2012, acestea având un caracter preventiv, determinate

¹ Orosz 1909, 10

² Roska 1910, 354-361

³ Roska 1939, 34-53, Roska 1942, 279/9

⁴ Iercoșan 1994-1995, 9-23

⁵ Iercoșan 1996, p. 112

⁶ Iercoșan 1997, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=456>

⁷ Iercoșan 1999, p. 104

⁸ Iercoșan 2000, p. 104-105

⁹ Băcșeuț-Crișan, Virag 2007

¹⁰ Némethi et al. 2002, p. 310

¹¹ Némethi et al. 2003, p. 318

¹² Astaloș 2005, p. 375-376

¹³ Virag et al. 2006, p. 359-360

¹⁴ Virag et al. 2007, p. 365-369

¹⁵ Virag 2015a, p. 97-126

de lucrări edilitare realizate de Primăria Tășnad precum și de extinderea complexului turistic din zona ștrandului balnear.

Cercetările din perioada 1989–2006 s-au desfășurat pe prima terasă a văii Cehalului, ducând la descoperirea de complexe, cu precădere preistorice (neolitic: cultura Starčevo-Cris IIIB-IVA, grupul Pișcolt IA, cultura Coțofeni, sec II-IV p. Chr.). O parte din cercetările din 2006 sau desfășurat pe partea dreaptă a drumului DJ Tășnad-Marghita, ocazie cu care au fost descoperite complexe de epoca bronzului.

Cercetările din 2009 au cuprins cercetări atât pe prima terasă a Cehalului (Su X/2009) cât și pe a doua terasă a văii (Su XI, XII, XIII). Complexele descoperite în Su X sunt de epocă neolitică, aparținând c. Starčevo-Cris IIIB-IVA, cu un bogat material ceramic, utilaj litic, pintadere, greutăți de lut, idoli antropomorfi. În Su XI-XIII au fost descoperite complexe neolitice (grupul Pișcolt, faza a II-a)¹⁶, epoca bronzului (cultura Pișcolt-Cehăluț (Hajdúbagos), celți (La Tène C), sec. II-IV Chr., precum și un complex de sec VI-VII Chr.¹⁷.

Din anul 2012, cercetările arheologice se desfășoară în colaborare cu Institutul de arheologie, University College London, prin Cristian Virag și Ciprian Astaloș din partea Muzeului Județean Satu Mare, respectiv Ulrike Sommer, din partea universității londoneze¹⁸.

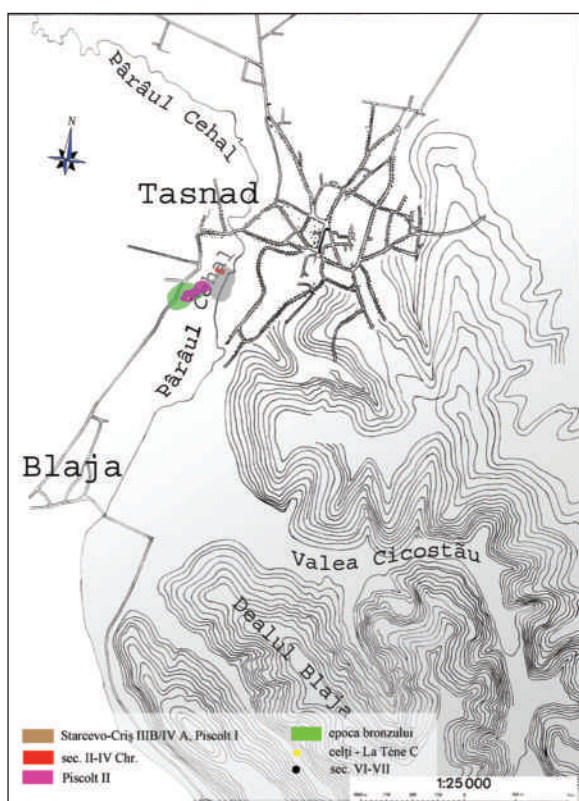

Fig. 1. Area de răspândire, pe paliere cronologice, a sitului de la Tășnad-Sere

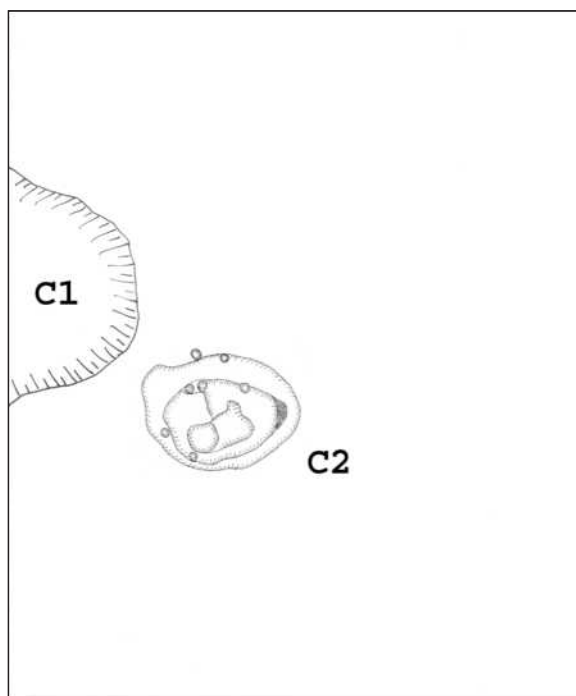

Fig. 2. Planul general al Su II/2005

Cercetările arheologice din 2005 au avut un caracter preventiv, fiind realizate trei suprafețe de cercetare (Su II, Su III, Su IV). Su. II (30 × 25 m) este suprafața proiectată pentru construirea unui bazin cu apă termală. Au fost descoperite două complexe arheologice, ambele de epocă neolitică (Starčevo-Criș): Cx. 1 (9,60 × 10,4 m), de formă ovală, reprezintă o alveolare cu depuneri consistente de material ceramic, greutăți, chirpic diseminat; Cx. 2 (5,10 × 7 m) este o locuință semiadâncită de formă ovală, cu 7

¹⁶ Virag 2015a, p. 99–126

¹⁷ Stanciu-Virag 2013, p. 171–194

¹⁸ Astalos-Sommer-Virag 2013, p. 47–53

gropi de stâlpi și un cuptor săpat în peretele locuinței. În locuință a fost descoperit un numeros material ceramic, greutatea, oase carbonizate, cenușă, chirpic diseminat.

Fig. 3. Situl arheologic Tășnad-Sere. Fotografie aeriană. Zona de amplasare a Su II/2005

Pandantivul a fost descoperit în Cx. 1, având o culoare cafenie, pasta degresată cu pleavă și nisip, aspect poros. Piesa este de formă pătrat-romboidală, având lățimea de 27,4 mm.; înălțimea 28,9 mm., grosimea 9,7 mm., ornamentată prin incizii late, de formă patrulateră, rezultând patru pătrate înscrise. Piesa este perforată pe diagonala scurtă, perforația fiind ușor descentrată.

Fig. 4. Pandantiv, Tășnad-Sere, Cx.1/2005

Pandantivul își regăsește analogiile la Suplacu de Barcău¹⁹, piesa fiind de formă romboidală (3,3 × 3,3 cm.) cu câte două orificii laterale. Pe una dintre fețe sunt excizate trei romburi mici, înscrise. Ca și funcționalitate, D. Ignat o consideră o plachetă sigilară.

¹⁹ Ignat 1978, p. 12, 14, Pl. VIII/4

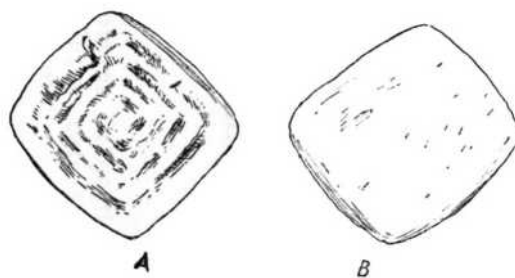

Fig. 5. Pandantiv, Suplacu de Barcău, după Ignat 1978

O altă piesă provine de la Szarvas-Szappanos²⁰, de formă rectangulară, colțurile rotunjite. Piesa este deteriorată pe una dintre colțuri, ornamentată pe una dintre fețe prin incizare cu patru pătrate înscrise. După observația autorului, piesa poate fi baza unei pintadere sau „așa numite *tangas*”²¹, aceasta neavând perforație ca în cazul pieselor de la Tășnad și Suplacu de Barcău. Piesele *tangas* provenite de la Lerna sunt diferite, atât tipologic cât și stilistic, fiind vorba de pandantive din plăcuțe ceramice triunghiulare, autorul preluând doar denumirea.

După cum observă și Zoia Maxim²², pentru fazele târzii ale culturii Starčevo-Cris (IVA-IVB după autoare) apar primele tăblițe de lut, de mici dimensiuni, cu formă patrulateră incizate pe o față cu diverse simboluri. Unele tăblițe au fost folosite ca pandantiv (autoarea face referire la piesa de la Suplacu de Barcău).

Motivistica pătratelor înscrise se regăsește și pe câteva pintadere, cum ar fi cea de la Grabovac-Vinograd²³ – de formă patrulateră cu cinci pătrate înscrise, ușor neregulate, încadrată în cultura Starčevo-Criș; Szakály-Torökcsó²⁴ – pintaderă cu baza rectangulară, patru pătrate înscrise, încadrată în faza de tranziție de la c. Starčevo-Cris la faza timpurie a culturii ceramicii liniare. O altă piesă încadrabilă la nivelul neoliticului timpuriu provine de la Kovačevo-Podini²⁵. Astfel de piese se regăsesc în număr redus și în orizonturile târzii: în cultura Gumelnița la Coșatcu²⁶, în cultura Cucuteni la Bodești-Frumușica²⁷; la Mirni-Gradek în Slovenia²⁸.

Doina Ignat găsește analogii pentru piesa de la Suplacu de Barcău în „sigiliul conic” (pintadera) ornamentată cu motiv spiralier de la Kotacpart-Vata-tanya²⁹. Piesa, din punct de vedere motivistic, este înrudită cu motivistica pătratelor-romboidale incluse.

Motivul pătratelor înscrise apare pe un singur fragment ceramic, respectiv Ószentiván³⁰, unde apar două pătrate înscrise. Din păcate, autoarea nu ilustrează și profilul.

O piesă interesantă, în contextul discuției din rândurile anterioare, o reprezintă idolul prismatic de la Tășnad, descoperit în Gr. 2/B din 2001, Cas. I, la o adâncime de 1,25–1,30 m. Din acest context provine și M1/2001³¹, complex din malul canalului Cehal, săpat parțial. În condițiile săpării incomplete, este dificil de atribuit complexului o anume funcționalitate: ar putea fi interpretat atât ca bordei, cât și ca groapa menajera. Scheletul a fost depus în nivelele superioare de umplere a complexului.

²⁰ Makkay 1984, p. 55–56, Fig. IX/7

²¹ Banks 1977, p. 324–339

²² Maxim 1999, p. 51

²³ Makkay 1984, p. 24, Fig. IX/1

²⁴ Makkay 1984, p. 55, Fig. XV/2

²⁵ Makkay 2005, p. 24–27, Pl. 15/63

²⁶ Paveleț-Grigoraș, 2006, p. 35–36, fig. 3/3, 5/3; Schuster 2015, p. 141, Pl. I/7

²⁷ Schuster 2015, p. 139, Pl. VI/10

²⁸ Makkay 2005, p. 29, Pl. 19/78

²⁹ Banner 1932, Taf. 8/5–6; Kutzian 1944, Pl. XVI/2 a-b; Makkay 1984, p. 27–28, Fig. IX/3; Trogmayer-Koncz-Paluch, 2006, p. 30

³⁰ Kutzian 1944, Pl. XXXVII/9

³¹ Astaloș-Virag 2007, p. 79, pl. II/1

Fig. 6. Idol prismatic, Tășnad-Sere, G2/B 2001

Piesa este întregă ($3,7 \times 2,2$ cm.), de culoare brun deschis, pasta degresată cu nisip și pleavă. Ochii sunt redați schematicizat, prin două incizii oblice, nasul este redat printr-o proeminentă tronconică, cu o perforație în partea inferioară. Spre bază, în zona centrală, ușor descentrat, este marcat sexul, prin incizii dispuse circular, în centru prezentând o mică incizie cu o perforație. În partea superioară a piesei, sunt redade prin incizie două pătrate incluse, pe una dintre laturi acestea suprapunându-se.

Piesa, își găsește cele mai apropiate analogii, atât cronologic cât și geografic, la Zăuan³² și Méhtelek-Nádas³³.

Indiferent de denumirea utilizată – pandantiv, tăblită, plachetă sigilară, prezența perforației ne indică faptul că această piesă a fost prinsă pe o sfoară și purtată sau atârnată. Netezirea tuturor fațetelor exclude ca această piesă să reprezinte baza unei pintadere.

După cum se observă, motivul care se află pe piesă este unul rar, ceea ce ne determină să considerăm că pătratele incluse nu reprezintă un decor ornamental ci un simbol, cel mai probabil de natură cultică. În acest sens pledează și natura pieselor pe care a fost descoperit acest simbol. Fără a relua discuția cu privire la funcționalitatea pintaderelor³⁴, tindem să credem că utilizarea acestor piese este de natură cultică, fără a fi în măsură, la nivelul descoperirilor actuale, a emite enunțuri fără echivoc. Totodată, astfel de piese pot avea o dublă valență, pe de o parte una funcțională, sugerând apartenența/proprietatea la o familie, grup sau comunitate (prin aplicarea simbolului de pe piesă), pe de altă parte una religioasă, piesa având rol de talisman pentru persoana care o poartă. În ce privește prezența simbolului pe un fragment ceramic, rămâne o necunoscută factura vasului din care provine, atât funcțional cât și tipologic, dar poate indica utilizarea acestuia în anumite practici religioase.

BIBLIOGRAFIE

- Astaloș 2005 C. Astaloș, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2004*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2005, p. 375–376, nr. 218, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=3243>
- Astaloș, Virag 2007 C. Astaloș, C. Virag, *Descoperiri funerare neolitice din județul Satu Mare*, în *Studii și comunicări-Satu Mare. Seria Arheologie. XXIII-XXIV/1 2006–2007*, p. 73–95

³² Lákó 1977, p. 13, Pl. VII, Băcuet-Crișan 2008, p. 49–50, Pl. 11

³³ Kalicz-Makkay 1974, p. 21, fig. 11; Makkay 2007, fig. 127; Starnini 2014, p. 61–63, fig. 31–33

³⁴ Pentru această problemă se vede Schuster 2015, p. 135–172; Naumov 2008, p. 185–189

- Astalos, Sommer, Virag 2013 C. Astalos, Ulrike Sommer, C. Virag, *Excavations of an Early Neolithic-site at Tășnad, Romania*, în *Archaeology Internațional*, UCL, 2013, p. 47–53
- Iercoșan 1994–1995 N. Iercoșan, *Săpături arheologice în așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo- Criș de la Tășnad (jud. Satu Mare)*, în *Studii și comunicări–Satu Mare*, XI – XII, 1994–1995, p. 9-32
- Banks 1977 E. C. Banks, *Neolithic Tangas from Lerna*, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 46, No. 4 (Oct. – Dec., 1977), pp. 324–339, Published by: The American School of Classical Studies at Athens, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/148032>
- Banner 1932 J. Banner, *A kopáncsi és kotacparti neolithikus telepek és a tiszai kultúra III. periódusa. Die neolithische Ansiedlungen von Hódmezővásárhely-Kopáncs und Kotacpart und die III. Periode der Theiss-Kultur*, în *Dolgozatok VIII*, 1932, p. 1–48
- Băcuet-Crișan 2008 S. Băcuet-Crișan, *Cultura Starcevo Criș în depresiunea Șimleului*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2008
- Băcuet-Crișan, Virag 2007–S. Băcuet-Crișan, C. Virag, *Plastica antropomorfă neolitică din nord-vestul României*, în *Fontes Historiae, Studia in Honorem Demetrii Protease*, p. 43–59, Bistrița Năsăud 2007
- Iercoșan 1994–1995 N. Iercoșan, *Săpături arheologice în așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo- Criș de la Tășnad (jud. Satu Mare)*, în *Studii și comunicări–Satu Mare*, XI – XII, 1994–1995, p. 9-32
- Iercoșan 1996 N. Iercoșan, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1995*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 1996, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=306>
- Iercoșan 1997 N. Iercoșan, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1996*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 1997, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=456>
- Iercoșan 1999 N. Iercoșan, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1998*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 1999, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=1720>
- Iercoșan 2000 N. Iercoșan, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1999*, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, București, 2000, p. 104–105, nr. 144, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=979>
- Ignat 1978 D. Ignat, *Așezarea neolitică aparținând culturii Criș de la Suplacu de Barcău (Bihor)[Le habitat neolitique appartenant a culture Cris de Suplacu de Barcău (Depart. Bihor)]*, *Crisia VIII*, 1978, p. 9–20
- Kalicz, Makkay 1974 N. Kalicz, J. Makkay, *A méhteleki agyagistenek*, Nyiregyháza 1974
- Kalicz, Makkay 1976 N. Kalicz, J. Makkay, *Frühneolithische Siedlung in Méhtelek-Nadas*, în *MittArchInst* 6, 1976, p. 13–24
- Kutzián 1944 I. Kutzián, *A Körös-kultúra. Dissertationes Pannonicae II*, 23. Budapest.
- Kutzián 1947 I. Kutzián, *The Körös Culture. Dissertationes Pannonicae II*, 23. Budapest.
- Lakó 1977 E. Lakó, *Raport preliminar de cercetare arheologică efectuată la așezarea neolitică de la Zăuan (jud. Bihor) în anul 1977*, în *ActaMP*, I, 1977
- Maxim 1999 Z. Maxim, *Neo-Eneoliticul din Transilvania*, Cluj Napoca, 1999
- Makkay 1984 J. Makkay *Early Stamp Seals in South-East Europe*, Akademiai Kiado, Budapest, 1984
- Makkay 2005 J. Makkay *Supplement to the Early Stamp Seals of South- East Europe*, Budapest, 2005
- Makkay 2007 J. Makkay. *The excavations of the Early Neolithic sites of the Koros Culture in the Koros Valley (Hungary) în E. Starnini, P. Biagi (Editori) Quaderni Società Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia*, Budapest, 2007
- Naumov 2008 G. Naumov, *Imprints of the Neolithic mind-clay stamps from the Republic of Macedonia*, în *Documenta Praehistorica XXXV*, 2008, p. 185–204
- Németi et al. 2002 J. Németi, C. Astalos, S. Gál, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2001*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2002, p. 310, nr. 218, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=1516>
- Németi et al. 2003 J. Németi, C. Astalos, C. Virag, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2002*, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, București, 2003, p. 318, nr. 199, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=2113>
- Orosz 1909 E. Orosz, *A tasnádi neolithkori telep*. Szamosújvár 1909
- Paveleț, Grigoraș 2006 Paveleț Eugen; Grigoraș Laurențiu, *Catalogul pintaderelor din colecția de arheologie a Muzeului Județean Buzău*, Mousaios, XI, 2006, p. 35–47
- Roska 1910 M. Roska, *A Tasnádi neolithkori leletek*, în *ArchÉrt* 44. 1910. p. 354–361.
- Roska 1939 M. Roska, *A zsinégdíszes agyagművesség Erdélyben*, Debrecen, 1939

- Roska 1939 M. Roska, *Szatmár vármegye múltja a legrégebb időktől a honfoglalásig. A magyar városok és vármegyék monográfiája XXVI.* Szerk. Ladányi Miksa. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest 1939. p. 34–53.
- Roska 1940 M. Roska, *A kimetszett díszű agyagművesség Erdélyben*
- Roska 1942 M. Roșka, *Erdély regesztai repertoriuma I, Öskor- Thezaurus antiqitatum Transilvanicarum, I, Praehistorica, Cluj, 1942*
- Stanciu, Virag 2013 I. Stanciu, C. Virag, *Neue frühslawische siedlungsfund aus dem oberen theissbecken (Tășnad-Sere, Nordwestrumänien)*, in *Acta Archaeologica Carpathica*, 2013, XLVIII, p. 171–194
- Starnini 2014 E. Starnini, *Fired Clay, Plastic Figurines of the Koros Culture from the Excavations of the Early Neolithic Sites of the Koros Culture in the Koros Valley, Hungary*, 2014
- Schuster 2015 C. Schuster, *Despre "pintaderele" decorate cu spirală din eneoliticul românesc*, in *ArheoVest, III In Memoriam Florin Medeleț, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2015, p. 135–172.*
- Trogmayer, Koncz. Paluch 2006 O. Trogmayer. M. Koncz, T. Paluch, *Hétezer éves kerámiaművészet. – Seven thousand years old ceramics art.* Múzeumi Műhely 4. Hódmezővásárhely, 2006.
- Virag et al. 2006 C. Virag, C. Astaloș, R. Gindele, Z. Kádas, A. Hágó, T. Daroczi, Z. Dobos, L. Kiss, T. Nagy, B. Pinkovány, V. Sava, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2005*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2006, p. 359–360, nr. 193, <http://cronica.cimec.ro/detaliiu.asp?k=3524>
- Virag et al. 2007 C. Virag, L. Marta, R. Gindele, Z. Kadas, *Tășnad, Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2006*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2007, p. 365–369, nr. 188, <http://cronica.cimec.ro/detaliiu.asp?k=3783>
- Virag 2015a C. Virag, *Some aspects about the Neolithic settlement from Tășnad (Satu Mare County, Romania)*, in C. Virag (Ed.) *Neolithic cultural phenomenon in the Upper Tisa Basin*, 2015, p. 97–126
- Virag 2015 C. Virag, *Cercetări arheologice în județul Satu Mare. II. Situri arheologice din epoca neolitică: Tășnad-Sere, Halmeu-Vamă*, 2015